

УДК: 316.654

Оцінка населенням Сходу України ролі Української православної церкви Московського патріархату в житті суспільства

Н.В. КОКОРА

Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень, м. Донецьк, Україна,
E-mail: kokoranadiya@gmail.com

Авторське резюме

У статті проаналізовано результати авторського соціологічного дослідження щодо громадської думки населення Сходу України (Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської областей) стосовно ролі Української православної церкви Московського патріархату в житті суспільства. У дослідженні особлива увага приділяється формуванню суспільної думки щодо існуючої і можливої практики участі церкви у політиці, виконання нею функції соціального служіння.

Українська православна церква Московського патріархату користується високим рівнем довіри серед жителів Сходу України як релігійний, так і суспільний інститут. Так, УПЦ МП визнається жителями Сходу України як інститут, який може захистити їх від несправедливості з боку влади, а тому, на їх думку, може браати участь у політиці. Це може бути підтвердженням того, що українці вбачають у церкві як духовного наставника, так і активного учасника громадського життя. Натомість світська влада втрачає довіру громадян, тому що не виконує покладених на неї обов'язків дотримання соціальної справедливості в суспільстві. Аналіз громадської думки населення Сходу України також підтвердив тезу про те, що в суспільстві за церквою визнається місія соціального служіння.

Ключові слова: Українська православна церква Московського патріархату, православні віруючі, суспільство, політика, соціальне служіння.

Estimation by the population of the East of Ukraine of role the Ukrainian orthodoxy church of Moscow patriarchy in life of society

N.V. KOKORA

Regional branch of the National institute for strategic studies, Donetsk, Ukraine,
E-mail: kokoranadiya@gmail.com

Abstract

The article analyzes the results of the author's sociological research of public opinion of the population of Eastern Ukraine (Donetsk, Zaporizhia, Luhansk, Kharkiv regions) on the role of the Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchy in society. In the research special attention is paid to formation of public opinion about the existing and possible involvement of the Church in politics, performing the functions of social service.

The Ukrainian Orthodox Church-Moscow Patriarchate enjoys a high level of trust among the residents of Eastern Ukraine both religious and social institution. So the UOC-MP is recognized by residents of the East of Ukraine as an institution that can protect them from injustice of the authorities, and therefore, in their opinion, can take part in politics. This may be evidence that Ukrainians see the Church as a spiritual mentor and active participant of public life. But secular power loses the trust of citizens, because it does not perform its duties of social justice in society. Analysis of public opinion of the population of Eastern Ukraine, also confirmed the thesis that the company behind the Church is the mission of social service.

Key words: the Ukrainian Orthodox Church-Moscow Patriarchate, Orthodox believers, society, politics, social service.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства релігійні організації існують в умовах постійної секуляризації, що позначилось на масштабах і характері їх впливу на суспільство. Криза у суспільно-політичному житті держави останніх місяців, що супроводжується як мирними виступами громадян проти існуючої вертикалі влади і відстоюванням своїх законних прав жити у цивілізованій, демократичній країні, так і озброєними сутичками між мітингувальниками і правоохоронними органами, військовослужбовцями, загострила потребу суспільства у духовно-церковній підтримці. Тому проблема, яка порушується у нашому науковому пошуку, постає вкрай актуальною і значущою.

© Н.В. Кокора, 2014

У своїх дослідженнях соціолог Ж.-П. Віллем, аналізуючи сучасний стан впливу релігії і церкви на європейське суспільство говорить про відсутність традиційних форм їх впливу на індивіда та виникнення нових форм – під впливом реалій співробітництва церкви і суспільства [1, с. 63]. Говорячи про секуляризацію і втрату зв'язку індивідів з релігійними установами, соціолог вважає, що хоч індивіди почали триматись на відстані від релігійних закладів, вони повністю їх не відкидають. Церква, на сьогоднішній день, залишається великою постачальницею ритуалів. Більше того, якщо індивіди не є прихильниками втручання релігійних організацій в приватне життя, то вони цінують втручання церков у громадську сферу. «Церква є

визнаною інституцією, що відіграє певну роль у громадській сфері» [1, с. 64].

У сучасній Україні закріплення світських цінностей збігається із збереженням вагомості позиції Православної церкви та інших традиційних релігійних організацій в суспільстві, які є невід'ємною складовою суспільних процесів у державі. Все більш помітним фактором стає залучення церкви до суспільного життя і водночас – зростання її уваги до актуальних, гострих соціальних і політичних проблем, що зумовлює започаткування діалогу між церквою й суспільством. Крім того, спостерігається певна активність церкви у відстоюванні прав людини та інтересів суспільства. Вона все частіше висловлює своє ставлення до соціально-політичних подій, які супроводжуються суттєвими трансформаціями суспільного життя.

Сьогодні церква активно займається суспільно значущою діяльністю. На її рахунок численні справи милосердя і доброчинності, благодійна діяльність, участь у соціальних програмах щодо запобігання розповсюдженню ВІЛ/СНІДу, туберкульозу. Православна церква постійно проводить роботу із збереження моральності і спокою в суспільстві, займається духовною, моральною, культурною, патріотичною освітою і вихованням дітей та молоді, військовослужбовців і співробітників правоохоронних установ, організовує програми з підтримки творчості дітей та молоді. Значну увагу вона приділяє реабілітаційній роботі з алко-наркозалежними, хоспісної та паліативної допомоги.

Чималий внесок церква вносить у збереження, відродження й розвиток історичної і культурної спадщини; духовну і матеріальну допомогу вихованцям пенітенціарної системи; діяльність з охорони навколишнього середовища; підтримку інституту сім'ї, материнства і дитинства; підтримку і захист державної стабільності.

Українське суспільство схвалює і підтримує активність церкви, яка помітно зміщується з сучасного релігійного поля до соціальної сфери. Близько половини (46,2 %) громадян підтримують соціально значущу діяльність церкви, в той час як лише 1,4 % (у межах похибки) з них вважають, що церква не відіграє помітної ролі в суспільстві [6, с. 44].

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема місця релігії в житті суспільства досить часто стає предметом досліджень вітчизняних науковців. У центрі уваги науковців найчастіше опиняються такі питання, як: тенденції у розвитку релігійності в українському суспільстві (П. Яроцький, А. Колодний, В. Єленський), її рівень та характер (Л. Бевзенко, Н. Дудар, Н. Зайцева-Чіпак, М. Паращевін, Л. Філіпович, Л. Шангіна, Гаврилова Н. [2]), міжконфесійні взаємовідносини (П. Яроцький), окремі функції релігії та церкви на особистісному та національному рівнях (А. Колодний), державно-церковні

відносини (Л. Філіпович, В. Климов, В. Титаренко, Саган). Разом з тим, бракує досліджень присвячених аналізу впливу релігійних інститутів, з фокусуванням на окремих конфесіях, на суспільне життя. Враховуючи усе вище наведене актуальним постає питання вивчення суспільної думки щодо оцінки ролі Української православної церкви Московського патріархату в житті суспільства.

Мета дослідження. Проаналізувати результати соціологічного дослідження громадської думки населення Сходу України стосовно ролі Української православної церкви Московського патріархату в житті суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи регіональні особливості, нами було проведено соціологічне дослідження щодо вивчення громадської думки населення Сходу України (Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської областей). В цих областях кількість зареєстрованих релігійних організацій УПЦ МП перевищує кількість релігійних організацій інших конфесій і релігійних напрямків [5], а переважна кількість віруючих ідентифікують себе саме в контексті зазначеної православної деномінації [4]. На основі авторського соціологічного дослідження було зроблено науковий аналіз оцінки населенням Сходу України ролі Української православної церкви Московського патріархату в житті суспільства. Дослідження проводилось в лютому-грудні 2012 року Регіональним філіалом Національного інституту стратегічних досліджень у м. Донецьку спільно з Донецьким відділенням Соціологічної асоціації України, n=2000.

Згідно з отриманими результатами опитування на Сході України більше половини респондентів – 55,3% вважають себе віруючими людьми. Частка жінок, які вважають себе віруючими, перевищує частку чоловіків 63,6% проти 47% відповідно. Серед тих, хто відніс себе до «невіруючих», а це – 3,9% і до «атеїстів» – 3,7%, переважну більшість складають чоловіки 7% й 8% відповідно. Жінки серед них склали всього 2,3% й 1,2%.

Слід також відзначити, що серед молоді у віці 18-25 років відсоток віруючих майже у 17 разів перевищує тих, хто визначився як невіруюча людина. Високий показник віруючих серед представників вікової категорії 65 й більше років – 72,6%.

Зазначимо, що серед опитаних, які вважають себе віруючою людиною, тільки 39,6% відносять себе до будь-якої релігії, конфесії (Рис. 1).

Таким чином, ми можемо говорити про те, що в переважній більшості мешканці Сходу України, самовизначаючись як «віруюча людина», необов'язково відносять себе до будь-якої релігії, конфесії й залишаються віруючим без релігійної або конфесійної приналежності. Вищезазначене підтверджує показник відпо-

віді респондентів на запитання «Чи згодні Ви з твердженням «Людина може бути просто віруючою і не сповідувати конкретну релігію» із зазначенням варіанта «так» – 54,8% (Рис. 2).

Рис. 1. Якщо Ви віруюча людина, чи належите Ви до будь-якої релігії, конфесії?»

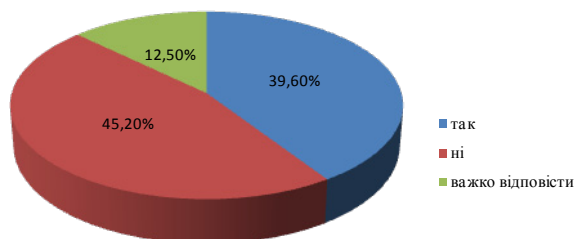
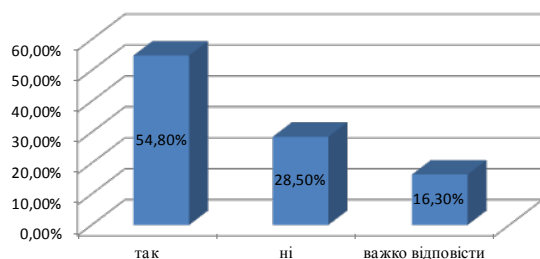
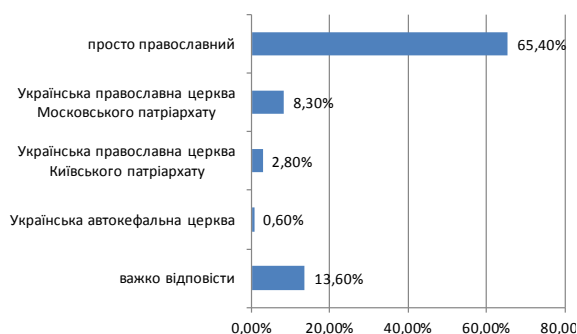

Рис. 2. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи згодні Ви з твердженням: «Людина може бути просто віруючою і не сповідати конкретну релігію»

Серед тих респондентів, які змогли визначитись з конфесійною приналежністю (39,6%), переважна більшість віднесла себе до православної церкви – 81,6%, при цьому 65,4% з них вважають себе просто православними віруючими, не ідентифікуючи себе з жодною численною православною деномінацією, представленою на релігійній карті України. Респонденти, які визначили себе у параметрах православних деномінацій, в більшості випадків визначились як православні Української православної церкви Московського патріархату – 8,3% (Рис. 3).

Рис. 3. Розподіл відповідей респондентів на питання: «До якої православної церкви Ви себе відносите?»

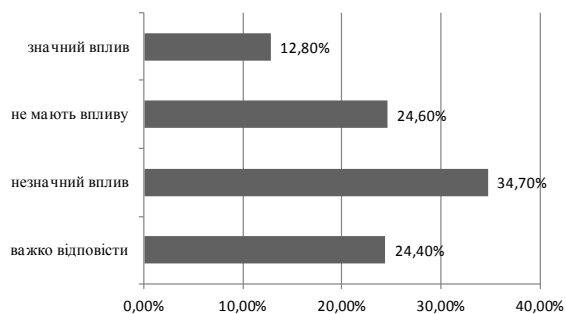

Проведене соціологічне дослідження підтверджує результати всеукраїнських опитувань щодо високих показників ступеня довіри громадян церкві, у той же час рівень довіри населення

на Сході України виявився нижчим від загальноукраїнського. Так, за результатами всеукраїнського опитування, проведеного Київським міжнародним інститутом у лютому 2012 року, довіру церкві висловили 61,7% опитаних [5], а за результатами нашого дослідження, сумарний відсоток тих, хто повністю довіряє, й тих, хто скоріше довіряє, ніж не довіряє церкві і духовництву, становив 37,4%. Разом з тим, серед інших соціальних і політичних інститутів саме церква і духовенство користуються найбільшою довірою жителів Сходу України. Найнижчий рівень довіри населення політичним партіям України, місцевим органам влади, Президенту України, міліції - їм повністю довіряють лише 2,4%, 2,5%, 2,7%, 2,9% відповідно

Найбільше довіряючи церкві і духовництву, а найменше – владі та правоохоронним органам, жителі Сходу України вважають, що релігійні діячі повинні захищати громадян у випадку прийняття рішень, які знижують життєвий рівень населення. Із цим твердженням згодні 40,2% опитаних. Крім того, на думку 33,6% респондентів релігійні організації повинні брати участь в розробці і прийнятті владних рішень з метою підтримки справедливості в суспільстві. При цьому 23,6% опитаних вважають, що релігійні організації беруть участь у політичному житті держави, але мають на неї незначний вплив – 34,7% (Рис. 4).

Рис. 4. Розподіл відповідей респондентів на питання: «Як Ви вважаєте, який вплив справляють релігійні організації на політичне життя держави?»

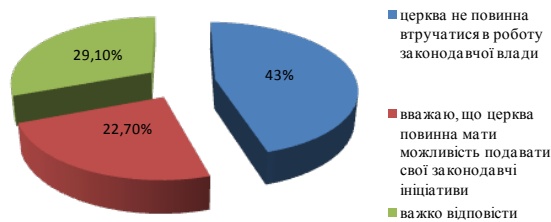
У той же час 19,2% респондентів погоджуються з тим, що вищі духовні особи мають вплив на політичні рішення, які приймаються в державі.

Треба зазначити, що більша частина респондентів, а це 48,0%, вважає, що участь у виборах священнослужителів не відповідає їхній місії, разом з тим участь у виборах священнослужителів схвалюють 21,4% опитаних жителів Сходу України, 11,5% впевнені, що чим більше священників прийде до влади, тим справедливішою буде влада.

Приблизно такий же розподіл відповідей було отримано на запитання про існуючу практику участі православної церкви в роботі вищо-

го законодавчого органу держави: «Як Ви відноситеся до того, що Українська православна церква Московського патріархату має своє представництво у Верховній Раді України?» - 43,0% опитаних вважають, що церква не повинна втручатися у роботу законодавчої влади, а майже 23% респондентів погоджуються з тим, що церква повинна мати можливість подавати свої законодавчі ініціативи (Рис. 5).

Рис. 5. Розподіл відповідей респондентів на питання: «Як Ви відноситеся до того, що Українська православна церква Московського патріархату має своє представництво у Верховній Раді України»

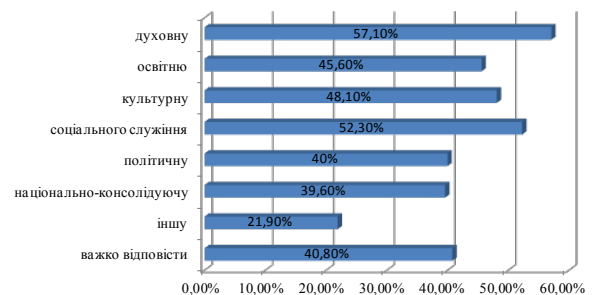

Крім цього, у питанні взаємовідносин з владою 21,8% опитаних вважають, що церква повинна підтримувати або критикувати владу в залежності від ситуації, а 17% згодні з наступним твердженням: «Церква повинна критикувати владу у випадках зловживання службовим становищем й повноваженнями», разом з тим достатньо високим є відсоток респондентів, які впевнені, що церква не повинна втручатися у відносини людини і влади – 32,6%.

Таким чином, можемо говорити, що громадяни розцінюють церкву і духовництво як «рятівне коло» для прийняття соціально справедливих владних рішень і захисту громадян від свавілля влади. Значну підтримку і визнання церква отримує завдяки проведенню соціально значущої роботи в суспільстві. Так, за даними соціологічного дослідження 59% населення Сходу України вважає, що релігія підвищує моральність і духовність людей, 49,9% згодні з твердженням про те, що релігійні організації беруть активну участь в соціальній роботі: допомога дітям-сиротам, дітям з неблагополучних сімей, інвалідам, хворим, людям похилого віку, ув'язненим, для 37,1% респондентів релігія є головною складовою національної самобутності і культури. На поставлене запитання про функції, які релігійні організації повинні сьогодні виконувати в суспільстві, більше половини опитаних віддали перевагу духовній функції і функції соціального служіння (Рис. 6).

Повертаючись до початого вище аналізу питання довіри різним соціальним і політичним інститутам, треба зазначити, що населення Сходу України більше довіряє релігійним благодійним фондам (6,8%), ніж світським благодійним фондам (4,8%), а тому ми можемо говорити про те, що і в цій сфері суспільного життя церква користується переважачим авторитетом.

Рис. 6. Розподіл відповідей респондентів на питання: «Які функції, за Вашою думкою, повинні виконувати сьогодні релігійні організації (відзначте не більше трьох відповідей)»

Висновки. Проведене дослідження корелює з результатами інших загальноукраїнських соціологічних опитувань щодо релігійної самоідентифікації переважної більшості населення Сходу України з православ'ям.

Привертає увагу той факт, що значна кількість православних віруючих Сходу України не відносять себе до жодної з існуючих в Україні православних церков, разом з тим, число тих, хто визначився в параметрах православних церков, бачать себе віруючими Української православної церкви Московського патріархату. Виходячи з вищезазначеного та враховуючи результати відповідей відносно довіри різним політичним і соціальним інститутам, ми можемо стверджувати що Українська православна церква Московського патріархату користується високим рівнем довіри серед жителів Сходу України.

Відповідно до Конституції України, Українська православна церква Московського патріархату як інші релігійні інститути відокремлена від держави і не бере участі у політичному житті, це прописано й у внутрішньоцерковних документах.

Але за результатами нашого соціологічного дослідження церква, користуючись найбільшою квотою довіри серед усіх суспільних інститутів, визнається жителями Сходу України як інститут, який може захистити їх від несправедливості з боку влади, а тому, на їх думку, може брати участь у політиці.

Це може бути підтвердженням того, що українці вбачають у церкві як духовного наставника, так і активного учасника громадського життя. Натомість світська влада втрачає довіру громадян, тому що не виконує покладених на неї обов'язків дотримання соціальної справедливості в суспільстві.

Моніторинг громадської думки населення Сходу України також підтвердив тезу про те, що в суспільстві за церквою визнається місія соціального служіння. Враховуючи це, церква може бути надійним партнером держави у сфері допомоги соціально незахищеним верствам населення і тим, хто такої допомоги потребує.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Віллем Ж.П. Європа та релігії. Ставки ХХІ століття [Текст] / Жан Поль Віллем; пер. з фр. – К.: Дух і Літера. 2006. – 331 с.
2. Гаврилова Н. Современная религиозность. Во что и как верит молодежь Украины [Текст] / Н. Гаврилова. – LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – 148 с.
3. Довіра соціальним інститутам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04\(06-2012\)/ds.php?file=04_KR_2_Analit1.pdf](http://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04(06-2012)/ds.php?file=04_KR_2_Analit1.pdf)
4. Інформаційно-аналітичні матеріали «Державно-конфесійні відносини в Україні станом на 2013 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1224%3A1&catid=38%3Apub&Itemid=65&lang=uk
5. Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-конфесійних відносин в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/279632>
6. Церква в Українському суспільстві. Матеріали соціологічного дослідження [Текст] / За ред. В.П. Перебенесюк – К.: «ВП», 2004. – 52 с.

Стаття надійшла до редакції 21.05.2014

REFERENCES:

1. *Villem Zhan Pol.* Evropa ta religiya. Stavki XXI stolittya (Europe and religion. The rates of the XXI Century). Kiev, 2006. 331 p.
2. *Gavrilova N.* Sovremennaya religioznost. Vo chto i kak verit molodezh Ukraini (Modern religiosity. And how many believes youth of Ukraine). Germany, 2010. 148 p.
3. *Dovira sothialnim institutam* (Trust in social institutions). Regime to access: [http://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04\(06-2012\)/ds.php?file=04_KR_2_Analit1.pdf](http://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04(06-2012)/ds.php?file=04_KR_2_Analit1.pdf)
4. *Informatsiyno-analitichni materialy «Derjavno-konfesiyni vidnosini v Ukraini stanom na 2013 rik»* (Information-analytical materials «State-confessional relations in Ukraine as at the year 2013»). Regime to access: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1224%3A1&catid=38%3Apub&Itemid=65&lang=uk
5. *Pro stan i tendentsii rozvitku relegiynoi situatsii ta derzavno-konfesiynikh vidnosin v Ukraini* (On the state and trends of development of the religious situation and state-confessional relations in Ukraine) Regime to access: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/279632>
6. *Therkva v Ukrainському suspilstvi. Materialy sothiologichnogo doslidzhennya* (The Church in the Ukrainian society. Materials of sociological research)/ Kiev, 2004. 52 p.

Кокора Надія Вікторівна – науковий співробітник
Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень
Адреса: 83048, м. Донецьк, вул. Університетська, 77
E-mail: kokoranadiya@gmail.com

Kokora Nadiya Viktorivna – researcher
Regional branch of the National institute for strategic studies
Address: 77, Universitetskaya str., Donets, 83048
E-mail: kokoranadiya@gmail.com